

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ УЧАСНИКАМИ
ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ**

**ACTUAL PROBLEMS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL OFFENCES
COMMITTED BY MEMBERS OF ORGANIZED CRIME GROUPS**

Ільченко С.Ю.,

к.ю.н., с.н.с., провідний науковий співробітник

*Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони України*

У статті, відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України, розкривається правова природа інституту об'єднання матеріалів досудового розслідування, передбаченого, зокрема, статтею 217 КПК України. Зауважується те, що об'єднання матеріалів досудового розслідування щодо кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих злочинних угруповань, призначено бути надійною запорукою виконання такого завдання кримінального провадження, як забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК України). Водночас наголошується, що особливості правового закріплення підстав до об'єднання можуть викликати проблеми, пов'язані з безпідставним та незаконним застосуванням цього правового інституту. Публікація спрямована на запобігання та усунення відповідних проблем та підвищення ефективності кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих злочинних угруповань.

Ключові слова: доказування, достатні підстави, досудове розслідування, завдання кримінального провадження, кримінальне провадження, матеріали, об'єднання, організовані злочинні угруповання.

В статье в соответствии с положениями Уголовного процессуального кодекса Украины раскрывается правовая природа института объединения материалов досудебного расследования, предусмотренного, в частности, статьей 217 УПК Украины. Отмечается, что объединение материалов досудебного расследования по уголовным преступлениям, совершенным участниками организованных преступных группировок, призвано стать надежным залогом выполнения такой задачи уголовного судопроизводства, как обеспечение быстрого, полного и беспристрастного расследования и судебного рассмотрения (ст. 2 УПК Украины). В то же время отмечается, что особенности правового закрепления оснований к объединению материалов могут вызвать проблемы, связанные с безосновательным и незаконным применением этого правового института. Публикация направлена на предотвращение и устранение соответствующих проблемных ситуаций и повышение эффективности уголовных производств в отношении преступлений, совершенных участниками организованных преступных группировок.

Ключевые слова: доказательства, достаточные основания, досудебное расследование, задача уголовного производства, уголовное производство, материалы, объединение, организованные преступные группировки.

In the article, in accordance with the provisions of the Criminal procedural code of Ukraine, reveals the legal nature of the Institute combining the pre-trial investigation materials provided, in particular, article 217 of the criminal procedure code of Ukraine. It is noted that combining of materials of pre-trial investigation of criminal offences committed by members of organized criminal groups are meant to be reliable in fulfilling such tasks of criminal proceedings, ensure prompt, full and impartial investigation and judicial review (article 2 of the CPC of Ukraine). At the same time, it is noted that features of legal fastening of the basis for unification can cause problems associated with ungrounded and illegal application of this legal Institute. The publication is aimed at preventing and addressing relevant problems and increase the effectiveness of criminal proceedings concerning criminal offences committed by members of organized criminal groups.

The author considers inexpedient to bring together in one criminal proceedings, of materials of several pre-trial investigations of criminal offences committed by members of organized criminal groups, while during each of such investigations was not announced by the person (s) of suspicion. Premature consolidation of several materials of pre-judicial investigations may adversely affect further criminal proceedings through the extension of a particular item of evidence. This situation can also be used during the application of questionable tactics artificial accumulation of charges to achieve this quantity or a combination that would provide the prospect of judicial pronouncement it is a generalized indictment of the sentence. It is noted that illegal and unwarranted combining of materials of pre-trial investigation may be used to commit abuse and crimes by persons conducting criminal proceedings, as well as for the introduction of questionable tactics to ensure adoption of a generalized indictment of the sentence.

Key words: evidence, probable cause, pre-trial investigation, task of criminal proceedings, criminal proceedings, materials, associations, organized crime.

Постановка проблеми. У статті 6 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» серед основних напрямів боротьби з організованою злочинністю вказано й розслідування правопорушень, вчинюваних учасниками організованих злочинних угруповань, притягнення винних до відповідальності. Окрім цього, вказаний Закон містить положення, які безпосередньо стосуються особливостей таких кримінальних проваджень. Так у ч. 6 ст. 12 Закону «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» серед прав спеціальних підрозділів із боротьби з організованою злочинністю Служби безпеки України та їх співробітників передбачається й право починаючи та здійснювати досудове розслідування, передавати через відповідного прокурора з наглядом за виконанням законів спеціальними підрозділами за підслідністю в органи На-

ціональної поліції і органи Служби безпеки України кримінальні провадження, що були ними розпочаті, у такому ж порядку витребувати і приймати від них до свого провадження кримінальні провадження про злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями. Таким чином, у Законі, який визначає головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю, приділено належну увагу досудовому розслідуванню.

Варто зауважити, що характерною рисою кримінального провадження щодо правопорушень, вчинюваних учасниками організованих злочинних угруповань, є широке використання інституту об'єднання матеріалів досудового розслідування у порядку, передбаченому чинним Кримінальним процесуальним кодексом (далі – КПК) України. Адже, якщо йдеться про організовану злочин-

ність, то, передусім, розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (ст. 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю»).

КПК України містить положення, якими закріплюється інститут об'єднання і виділення матеріалів кримінальних проваджень. Це, зокрема, ст.ст. 217 («Об'єднання і виділення матеріалів досудового розслідування»), 334 («Об'єднання і виділення матеріалів кримінального провадження»), 510 («Об'єднання і виділення кримінальних проваджень») та 512 («Судовий розгляд») Кодексу.

Важливість названих положень для кримінального судочинства не викликає жодних сумнівів. Адже вони призначені бути надійною запорукою виконання такого завдання кримінального провадження, як забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду (ст. 2 КПК України). Водночас особливості правового закріплення випадків об'єднання матеріалів досудового розслідування, котрі відображено у ч. 1 ст. 217 КПК України, викликають певні питання. Так «у разі необхідності в одному провадженні можуть бути об'єднані матеріали досудових розслідувань щодо декількох осіб, підозрюваних у вчиненні одного кримінального правопорушення, або щодо однієї особи, підозрюваної у вчиненні кількох кримінальних правопорушень, а також матеріали досудових розслідувань, по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами)». Таким чином, в одному провадженні можуть бути об'єднані як матеріали досудових розслідувань, у яких вже фігурують підозрювані, так і матеріали, в яких підозра ще не висувалася. Звідси виникає логічне запитання: «Яке юридичне навантаження несе ст. 217 КПК України в частині щодо підозрюваних?» Адже для об'єднання матеріалів досудових розслідувань вистачить і певних «достатніх підстав», які вказуватимуть на причетність особи (чи осіб) до вчинення певного злочину. Відповідь на нього надасть аналіз правової природи умов до об'єднання кримінальних проваджень.

Стан дослідження. Проблема об'єднання та виділення матеріалів досудових розслідувань присвячували свої праці В.М. Биков, І.С. Биховський, А.П. Гуляєв, В.М. Григор'єв, Д.В. Дробнін, Л.М. Карнесва, О.М. Ларін, Я.О. Моговиловкер, В.В. Павловський, В.М. Савицький, М.Є. Токарев, Ш.Ф. Шаравутдінов, В.В. Шимановський та інші вчені. Їхні наукові здобутки стали підґрунтям для дослідження проблем, які пов'язані з досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих злочинних угруповань.

Метою даної статті є розкриття змісту основних проблем, пов'язаних із досудовим розслідуванням кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих злочинних угруповань.

Виклад основного матеріалу. Аналіз положень чинного КПК України дає змогу встановити як підстави до об'єднання матеріалів досудових розслідувань, так і обставини, які унеможливають таке їх об'єднання. З огляду на зміст ст. 217 КПК України можна зазначити такі випадки, коли об'єднання матеріалів кримінальних проваджень законодавцем не припускається:

1) коли в матеріалах досудового розслідування, які планується об'єднати, не встановлено підозрюваних та відсутні достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені певною (певними) особою (особами);

2) коли одне кримінальне провадження, яке планується об'єднати, здійснюється щодо кримінального проступку, а інше (з яким таке об'єднання планується) – щодо злочину (ч. 2 ст. 217 КПК України).

Конструкція ст. 217 КПК України сприяє формуванню справедливого уявлення про те, що інститут об'єднання кримінальних проваджень є достатньо регламентованою та виваженою процедурою. Водночас критерії об'єднання кримінальних проваджень все ж потребують певного пояснення та уточнення.

Так, законодавець передбачає можливість об'єднання в одному провадженні матеріалів кількох досудових розслідувань. Абстрагуючись від умов такого об'єднання, можна стверджувати, що воно є можливим лише після проходження певного часу від початку розслідування. Тобто вимоги КПК України опосередковано забороняють здійснювати об'єднання матеріалів розслідувань передчасно, наприклад відразу після внесення відомостей про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Це, насамперед, пов'язується з особливостями процесу доказування, який здійснюється окремо в кожному з кримінальних проваджень.

Так, відповідно до вимог ст. 91 КПК України, у кримінальному провадженні підлягають доказуванню: 1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); 2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення; 3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; 4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження; 5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; 6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та (або) є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; 7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Обставини, які визначено у ст. 91 КПК України, належить доказувати у всіх без винятку кримінальних провадженнях. Вони утворюють так званий загальний предмет доказування, під яким розуміється «сукупність обставин, передбачених кримінально-процесуальним законом, встановлення яких необхідно для вирішення заяв і повідомлень про злочин і кримінального провадження в цілому» [5, с. 132].

В окремому кримінальному провадженні обставини, які входять до предмета доказування, конкретизуються та індивідуалізуються, тобто в окрему взятому провадженні існує конкретний предмет доказування, який визначається загальним поняттям злочину й ознаками конкретного складу, викладеними у тій чи іншій статті Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України. Під час дослідження конкретного предмета доказування вважається недопустимим як невинуватим обмеження, так і непомірне розширення його ж складових елементів. Адже, встановлюючи коло фактів, які мають бути пізнані під час досудового розслідування, закон тим самим забороняє пізнавати кримінально-процесуальними засобами обставини, які не вказані у ст. 91 КПК України.

Розширення конкретного предмета доказування може призвести до помилок, оскільки у цьому разі «значно

ускладнюється робота органів розслідування та суду зі збирання, перевірки й оцінки доказів» [2, с. 129].

Ще наприкінці XIX століття видатний вчений І.Я. Фойницький зазначав, що «правильність судового рішення значною мірою обумовлюється увагою суду, зосередженою на справі, і тим, щоб сторонні й незначні для справи обставини не відволікали суд від найсуттєвішого» [9, с. 232].

За радянських часів вчені Д.С. Карев та М.Л. Якуб вважали, що під час досудового розслідування повинні досліджуватися тільки ті обставини, які мають для нього значення, а «збирання доказів, які не стосуються справи, розпоршує увагу суду й органів розслідування» [7, с. 67]. П. А. Лупінською та М.А. Чельцовим також стверджувалося, що «зусилля слідчого й суду мають бути спрямовані на те, щоб встановити наявність чи відсутність тих фактів, які характеризують усі ознаки конкретного складу злочину» [8, с. 98].

За своєю сутністю об'єднання в одно провадження матеріалів кількох досудових розслідувань, якщо воно відбувається на початкових етапах розслідування, до моменту залучення осіб як підозрюваних чи навіть початку формування підозри, видається таким, де має місце розширення одного предмета доказування за рахунок іншого. Адже окреме розслідування кожного з проваджень є складним самостійним процесом, під час якого багато часу витрачається на проведення значної кількості слідчих (розшукових) дій, складних судових експертиз, а можливо, й виконання за межами країни клопотань про надання правової допомоги. Окрім того, вимогами ч. 3 ст. 28 КПК України прямо передбачено, що об'єднання кількох кримінальних проваджень в одне ускладнюватиме останнє через кількість підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсяг та специфіку процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо.

Водночас передчасне об'єднання матеріалів кількох кримінальних проваджень може призвести до вільного застосуванню обмежень стосовно особи під час ініціювання чи обрання до неї запобіжних заходів. Адже після об'єднання матеріалів кількох кримінальних проваджень зібрані докази вчинення менш тяжкого кримінального правопорушення можуть бути використані в подальшому як аргумент на користь застосування запобіжного заходу, який передбачений для більш тяжкого, коли докази скоєння останнього є недостатніми або й взагалі відсутні, а підозра в його вчиненні не висувалася та не планувалося її оголошення у найближчий перспективі.

Окрім суто процесуальних порушень, які можуть виникнути через передчасне об'єднання матеріалів досудового розслідування, варто наголосити й на можливих службових зловживаннях посадових осіб, уповноважених вести кримінальний процес. Спонукаючи такі зловживання, або навіть і злочини, можуть окремі словосполучення, які, завдяки використанню у положеннях КПК України, набули значення юридичних термінів. Саме таким терміном є поняття «достатні підстави», яке вжито у ч. 1 ст. 217 КПК України. Його використання законодавцем суттєво підсилює позиції суб'єктивізму під час застосування положень КПК України. Адже визначальним чинником ухвалення певного процесуального рішення пропонується вважати не критерії, закріплені у правових нормах, а розсуд окремої службової особи.

Варто зауважити, що використання суб'єктивного чиннику під час оцінки доказів має давню історію. Так, Верховним судом США ще у 1878 році було визначено у рішенні по справі *Stacey vs. the U.S.* таке: «співробітник поліції має достатні підстави для арешту та обшуку, якщо факти й обставини, які сприймаються ним, є такими, що переконали б розумну й обережну людину в тому, що скоєно злочин» [6, с. 54]. У даному рішенні визначені вимоги щодо змісту як процесу доказування, так і подальшого

використання одержаних доказів саме як «достатніх підстав». Пізніше з'явилися більш розширені формулювання умов прийняття процесуальних рішень з огляду саме на «достатність підстав». Обов'язок щодо їх встановлення було покладено на суддів, але сприйняття фактів і обставин як таких, що мають переконувати «розумну й обережну людину», залишилося їх головним критерієм.

В країнах, які належать до англосаксонської системи права, де надзвичайно розвинуте застосування доктрини суб'єктивізму, існує перевірена часом практика використання суддями раніше винесених судових рішень на обґрунтування знов прийнятого. Таке використання судових прецедентів є додатковою гарантією прав та свобод особи, а також ознакою «розумності й обережності» самого судді, що не можна сказати про кримінальне судочинство України, для якого подібна практика не притаманна. У теорії сучасного кримінального процесу, як і в теорії, що існувала у часи колишнього СРСР, містяться виключно критерії об'єктивності процесуального рішення. Їх основу складають, передусім, фактичні дані, здобуті під час кримінального провадження, які містяться у матеріалах провадження і свідчать про необхідність прийняття певного рішення. Саме фактичні дані, які в подальшому можуть стати доказами, на думку П.А. Лупінської, можуть бути надійним обґрунтуванням процесуального рішення та здатні розкрити ту логіку діяльності з оцінки певних підстав до цього [4, с. 158].

У свою чергу, виключно суб'єктивні судження, які покладено в основу прийняття того чи іншого процесуального рішення, неспроможні повною мірою розкрити логіку його прийняття. Окрім того, подібне судження може приховувати й певну злочинну поведінку слідчого, прокурора або судді. Прикладом цього можуть бути обставини кримінального провадження № 4201500000001216 за фактом вчинення прокурором Полтавської області, начальником УМВС України в Полтавській області та їх підлеглими кримінального правопорушення, передбаченого статтею 163 («Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер») КК України. Дане провадження розслідується слідчими Генеральної прокуратури України, і, за даними слідства, обставини вчинення злочину полягають у тому, що із дозволу прокурора області та ініціативи начальника обласного УМВС України незаконно, під вигаданими особистими даними здійснювалося прослуховування телефонів керівників відділів «К» та ВБ УСБУ в Полтавській області [1; 3]. Вочевидь, в основу прийняття рішення про прослуховування було покладено суб'єктивну оцінку відповідного клопотання без перевірки матеріалів досудового розслідування щодо наявності конкретних фактичних даних.

З високою долею вірогідності можна стверджувати, що такі зловживання можливі й під час прийняття рішення про об'єднання матеріалів досудових розслідувань, «по яких не встановлено підозрюваних, проте є достатні підстави вважати, що кримінальні правопорушення, щодо яких здійснюються ці розслідування, вчинені однією особою (особами)» (ч. 1 ст. 217 КПК України). Через це видається недоцільним об'єднання в одному кримінальному провадженні кількох до моменту повідомлень у кожному з них про підозру, чи складання відповідних повідомлень, але невручення внаслідок не встановлення місцезнаходження осіб, або затримання їх за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення.

Окрім вчинення кримінальних правопорушень, доволі актуальними видаються й інші ризики, які можуть вплинути на ефективність досудового розслідування після безпідставного об'єднання матеріалів кримінальних проваджень. Цьому є таке пояснення.

Ст. 217 КПК України передбачається можливість об'єднання матеріалів досудових розслідувань в одне

провадження за умови наявності підозрюваних, або осіб, щодо яких є підстави вважати їх причетними до вчинення кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень). Таким чином, положеннями КПК України опосередковано дозволяється лише у такому разі розконцентрувати увагу на дослідженні конкретного (до статті Особливої частини КК України) предмета доказування, об'єднавши кілька кримінальних проваджень в одне.

Конструкція вимог, викладених у ч. 1 ст. 217 КПК України, дає змогу стверджувати, що для їх дотримання має використовуватися така форма реалізації правових норм, як виконання. Для цієї форми є характерною вказівка: «чинить тільки так», або «все, що не дозволено, – заборонено». З огляду на таку конструкцію правової норми, неприпустимим є об'єднання в одному провадженні матеріалів кількох досудових розслідувань, в яких не встановлено особу, котра вчинила кримінальне правопорушення. У свою чергу, необхідно зазначити, що й у разі встановлення такої особи не можна бути впевненим у тому, що об'єднання кількох кримінальних проваджень підвищить його ефективність, а можливо, й навпаки – таке об'єднання здатне негативно на нього вплинути.

На перший погляд, визначення у кримінальному провадженні особи як підозрюваного може свідчити про те, що дослідження предмета доказування у ньому є майже завершеним. Водночас ще лишаються неперевіреними можливі аргументи підозрюваного щодо його причетності (чи непричетності) до вчинення злочину, а тому таке рішення є суто проміжним. Так, ст. 279 КПК України безпосередньо передбачено можливість зміни повідомлення про підозру у разі виникнення підстав для повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри. Беручи це до уваги, слід зазначити, що факт повідомлення особі про підозру не повинен одночасно сприйматися ще й як факт остаточного завершення дослідження предмета доказування у кримінальному провадженні.

Справедливим і правильним є твердження М.Є. Шумила про те, що доказування у кримінальному провадженні закінчується постановою вироку суду. На думку вченого, до того часу, поки доказування не завершено, «знання про існування кримінально-правових відносин буде більше чи менше вірогідним, що не виключає формування нового знання про їх відсутність» [10, с. 135]. Тобто до того часу, поки не буде винесено вирок суду у конкретному кримінальному провадженні, який ще й набуде законної сили,

процес дослідження обставин, які входять до предмета доказування по ньому, не слід вважати остаточним. З огляду на це, до питань прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні слід ставитися виважено.

Варто наголосити на ще одній проблемі, яка може виникнути внаслідок безпідставного об'єднання матеріалів кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих злочинних угруповань. Так, під час об'єднання кількох таких матеріалів відбувається трансформація відповідних підозр, а надалі й обвинувачень, в одне – узагальнене. З огляду на це, можливе постановлення виправдувального вироку у частині окремого обвинувачення дещо згладжується постановленням обвинувального вироку по іншому. Обвинувальний вирок, постановлений у кримінальному провадженні, в якому попередньо були об'єднані матеріали кількох проваджень, набуває такого собі узагальнюючого характеру, спроможного нівелювати відповідні проблемні ситуації. Подібне становище може використовуватися під час досудового розслідування та знаходити свій прояв у відповідній тактиці штучного «накопичення» обвинувачень задля досягнення такої їх кількості чи сукупності, яка б забезпечувала судову перспективу постановлення саме обвинувального узагальненого вироку. Доцільність та законність використання такої тактики є сумнівною, оскільки вона суперечить завданням кримінального провадження, визначеним у ст. 2 КПК України, та розпоршує увагу органів, які ведуть процес від якісного доказування кожного вчиненого учасниками організованих злочинних угруповань кримінального правопорушення.

Висновки. Недоцільним є об'єднання в одному кримінальному провадженні матеріалів кількох досудових розслідувань щодо кримінальних правопорушень, вчинених учасниками організованих злочинних угруповань, коли під час кожного з таких розслідувань не було оголошено особи (особам) про підозру. Передчасне об'єднання матеріалів кількох досудових розслідувань може негативно вплинути на подальше кримінальне провадження через розширення конкретного предмета доказування. Незаконне та безпідставне об'єднання матеріалів досудового розслідування може використовуватися для вчинення службових зловживань та злочинів з боку осіб, що ведуть кримінальний процес, а також для впровадження сумнівної тактики щодо забезпечення прийняття у майбутньому обвинувального узагальненого вироку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генпрокуратура розслідує справу відносно Стрелюка та Бега по факту незаконного прослуховування працівників СБУ та УМВС // Програма Плюс. – 26.08.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pplus.in.ua/news/genprokuratura_rozsl_du_spravu_v_dnosno_strelyuka_ta_bega_po_faktu_nezakonnogo_prosluhovuvannya_prats_vnik_v_sbu_ta_umvs_. – Назва з екрану.
2. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РСФСР : Справочное издание. – Москва: Юрайт, 1999. – 738 с.
3. Розумовський О. Корупційна триголова гідра в Полтавській області не хоче змін [Електронний ресурс] / О. Розумовський // Национальный антикоррупционный портал. Комитет по противодействию коррупции в органах власти. – 25.08.2015. – Режим доступу : http://antikor.com.ua/articles/59746-koruptsiyna_trigolova_gidra_v_poltavskij_oblasti_ne_hoche_zmin_. – Назва з екрану.
4. Лупинская П.А. Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и форма / П.А. Лупинская – Москва: Юридическая литература, 1976. – 168 с.
5. Михеєнко М.М. Кримінальний процес України : підручник / М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.П. Шибіко. – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ: Либідь, 1999. – 536 с.
6. Пешков М.А. Закон и полицейская практика производства ареста и обыска в уголовном процессе США (доктрина «достаточное основание») / М.А. Пешков // Российский следователь. – 1999. – № 4. – С. 52–56.
7. Советский уголовный процесс / под ред. Карева Д.С. – Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1956. – 418 с.
8. Уголовный процесс / под редакцией Чельцова М.А. – Москва: Юридическая литература, 1969. – 464 с.
9. Фойницкий И.Я. Курс Уголовного судопроизводства : в 2-х т. / Фойницкий И.Я. – Санкт-Петербург, 1996. – Том II. – 610 с.
10. Шумило М.Є. Реабілітація в кримінальному процесі України : монографія. – Харків: Арсіс, 2001. – 320 с.